

TIESĪBZINĀTNE

Vitālijs Rakstiņš, Igors Trofimovs

LATVIJAS UN UKRAINAS CIVILĀS AIZSARDZĪBAS SISTĒMAS AKTUĀLIE ASPEKTI

DOI: [https://doi.org/10.9770/szv.2023.1\(4\)](https://doi.org/10.9770/szv.2023.1(4))

Citēšanai: Rakstiņš V., Trofimovs I. (2023) Latvijas un Ukrainas civilās aizsardzības sistēmas aktuālie aspekti. *Sociālo Zinātņu Vēstnesis*, 36(1): 91–105. [https://doi.org/10.9770/szv.2023.1\(4\)](https://doi.org/10.9770/szv.2023.1(4))

Civilās aizsardzības sistēmai jānodrošina iedzīvotāju pamatvajadzības gan miera, gan kara, militāra iebrukuma vai tā draudu gadījumā. Redzot iedzīvotāju apdraudējumu Ukrainā, mūsu valstī iedzīvotāji aktīvi interesējas par civilo aizsardzību un rīcību krizes situācijās. Šī iemesla dēļ Latvijai ir svarīga Ukrainas pieredze civilās aizsardzības sistēmas pielāgošanā mūsdienu apdraudējumiem. Piedāvājam rakstu, kurā analizētas Ukrainas un Latvijas civilās aizsardzības sistēmas, tai skaitā evakuācijas, patversmu un nacionālo materiālo rezervju jautājumi, kā arī brīvprātīgo un privātā sektora loma civilajā aizsardzībā. Raksta mērķis ir ne tikai salīdzināt abu valstu likumdošanas sistēmas civilās aizsardzības jomā, bet arī identificēt ar iedzīvotāju aizsardzību krizes situācijās saistītās problēmas. Salīdzinot Ukrainas pieredzi civilās aizsardzības sistēmas pielāgošanā mūsdienu apdraudējumiem un Latvijas civilās aizsardzības sistēmu, autori piedāvā savu redzējumu par Latvijas civilās aizsardzības sistēmu. Latvijā ir izveidota visa nepieciešamā tiesiskā bāze valsts civilās aizsardzības sistēmas atbalstam. Civilās aizsardzības sistēma Latvijā nav tikusi efektīvi attīstīta nepietiekamā finansējuma dēļ. Normatīvajā regulējumā un civilās aizsardzības plānos bieži ir neskaidra atbildība iesaistīto pušu vidū, kas rada bažas par sistēmas spēju darboties krizes gadījumā. Praktisko mācību trūkums liedz saskatīt un novērst kritiski svarīgās problēmas. Valstī nav izveidota sistēma, kas nodrošinātu nepieciešamās mācības un aptvertu visu iesaistīto pušu lidzdalību, tādēļ mācību veikšana ir atstāta katras institūcijas ziņā. Nemot vērā ierobežotos resursus, valsts institūcijām un pašvaldībām būtu vairāk jāizmanto brīvprātīgos katastrofu pārvaldišanas un likvidācijas pasākumos. Ukrainas pieredze parāda, cik efektīva, visaptveroša un ilgstoša var būt brīvprātīgo iesaiste civilajā aizsardzībā, realizējot aktivitātes un pildot atsevišķas funkcijas.

Atslēgvārdi: civilā aizsardzība, krize, apdraudējumus iedzīvotājiem, evakuācija, patvertnes, valsts materiālās rezerves, brīvprātīgie.

Current aspects of civil defense systems of Latvia and Ukraine

The civil defence system's task is to ensure the population's basic needs in peace and in case of war, military invasion or threats. Looking at civil population casualties in Ukraine, Latvia's citizens expressed colossal interest in civil defence and survival in crises. For this reason, Ukraine's experience adapting the civil defence system during wartime is also crucial for Latvia. The article analyzes the civil defence systems of Ukraine and Latvia, including evacuation, shelters

and national material reserves, as well as the role of the voluntary and private sectors in civil defence. The purpose of the article is to compare the two countries' legislative systems in the civil defence field and to identify the problems related to the protection of the population in crises. Comparing Ukraine's experience during the war and the latest activities of Latvia's civil defence system, the authors offer their vision of Latvia's civil defence system. Latvia has all the necessary legal basis for the national civil defence system during wartime. Nevertheless, the Latvian civil defence system is not effectively developed due to insufficient funding. Regulatory frameworks and plans often need clearer responsibilities among the parties involved, raising concerns about the system's ability to function in a crisis. Regular and comprehensive practical training is required to identify and solve critical problems. There must be a system to provide extensive training to the whole population. Given the limited resources, state institutions and local governments should involve volunteers in disaster management and liquidation of the consequences. The experience of Ukraine shows how effective, comprehensive and long-term involvement of volunteers in civil defence can be, implementing actions and performing certain functions.

Key words: civil defence, crisis, threats, evacuation, shelters, volunteers, national reserves.

Актуальные аспекты систем гражданской обороны Латвии и Украины

Система гражданской обороны должна обеспечивать основные потребности населения как в мирное время, так и в случае войны, военного вторжения или угрозы таковых. Видя угрозу для граждан в Украине, граждане нашей страны активно интересуются гражданской обороной и действиями в кризисных ситуациях. По этой причине для Латвии важен опыт Украины в адаптации системы гражданской обороны к современным угрозам. Предлагаем статью, в которой анализируются системы гражданской обороны Украины и Латвии, в том числе вопросы эвакуации, убежищ и национальных материальных резервов, а также роль волонтеров и частного сектора в гражданской обороне. Цель статьи состоит не только в сравнении законодательных систем двух стран в сфере гражданской защиты, но и в выявлении проблем, связанных с защитой граждан в кризисных ситуациях. Сравнивая опыт Украины по адаптации системы гражданской обороны к современным угрозам и систему гражданской обороны Латвии, авторы предлагают свое видение системы гражданской обороны Латвии. В Латвии создана вся необходимая правовая база для поддержки национальной системы гражданской обороны. Система гражданской обороны в Латвии не получила эффективного развития из-за недостаточного финансирования. Нормативно-правовая база и планы гражданской обороны часто не предусматривают четкого распределения обязанностей между вовлеченными сторонами, что вызывает опасения по поводу способности системы функционировать в условиях кризиса. Отсутствие практической подготовки мешает нам видеть и решать критические проблемы. В стране нет системы, которая обеспечивала бы необходимое обучение и охватывала бы участие всех вовлеченных сторон, поэтому обучение остается на усмотрение каждого учреждения. Учитывая ограниченность ресурсов, государственные учреждения и органы местного самоуправления должны шире использовать волонтеров в деятельности по управлению и ликвидации последствий стихийных бедствий. Опыт Украины показывает, насколько эффективным, комплексным и долгосрочным может быть привлечение волонтеров к гражданской обороне при делегировании им определенных функций.

Ключевые слова: гражданская оборона, кризис, угрозы гражданам, эвакуация, убежища, государственные материальные резервы, волонтеры.

1. Civilās aizsardzības sistēmas raksturojums

Ukraina. Saskaņā ar Ukrainas Civilās aizsardzības kodeksa 4. pantu (Vidomosti Verhovnoi' Rady, 2013), civilā aizsardzība ir pasākumu kopums, kas tiek īstenots Ukrainas teritorijā miera laikā un speciāla tiesiskā režīma laikā un kura mērķis ir aizsargāt iedzīvotājus, teritorijas, dabisko vidi, īpašumu, materiālās un kultūras vērtības no ārkārtas situācijām un citiem bīstamiem notikumiem, šādu situāciju un notikumu rašanās novēršana, to sekū likvidēšana, palīdzība cietušajiem, valsts uzraudzība (kontrole) ugunsdrošības un tehnogēnās drošības jomā.

Līdzīgi kā Latvijā vienotās valsts civilās aizsardzības sistēmas vadību veic Ukrainas Ministru kabinets, savukārt civilās aizsardzības sistēmas darbības tiešo vadību veic Civilās aizsardzības operatīvais un glābšanas dienests (*Державна служба України з надзвичайних ситуацій*), Civilās aizsardzības kodeksa 2. panta 30. punkts (Vidomosti Verhovnoi' Rady, 2013). Ārkārtas situāciju vadīšanai Ministru kabinets izveido Tehnoloģiskās un vides drošības un ārkārtējo situāciju valsts komisiju. Pašvaldības arī ir civilās aizsardzības subjekti ar noteiktiem uzdevumiem un pilnvarām.

Līdz 2005. gadam Ukrainas civilās aizsardzības sistēmas tēvrums bija daudz plašāks, gatavojoties rīcībai arī militārā apdraudējuma gadījumā (*civil protection / civil defence; «Цивільний захист» / «Цивільна оборона»*), tādēļ civilās aizsardzības sistēmas sastāvā bija aptuveni 10000 karavīru ar konkrētiem uzdevumiem (piemēram, masu iznīcināšanas ieroču dekontaminācija, nespāgušās munīcijas sanācīja) (Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrāi'ny, 1999). Civilās aizsardzības vienībām bija četri gatavības līmeņi, kas bija sinhronizēti ar bruņoto spēku gatavības līmeņiem (miera laiks / paaugstināta gatavība / augsta gatavība / kara laiks). Tiklīdz bruņotajos spēkos tiktu izsludināta augstākā gatavība, civilās aizsardzības vienības automātiski sāktu pildīt plānotos uzdevumus, savukārt karalaikam tiktu veidots civilās aizsardzības augstākais šābs (*stavka*), kas koordinētu civilās aizsardzības pasākumus. Pēc 2003. gada ir sākusies civilās aizsardzības vienību demilitarizācija un atbruņošana (Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrāi'ny, 1992).

24.02.2022. konvencionālā kara sākumā Ukrainas valdība ar rīkojumu Nr. 179-p “Par vienotas valsts civilās aizsardzības sistēmas darbības organizēšanu karastāvokli” noteica civilās aizsardzības gatavības režīma pakāpi “pilnā gatavība” (Kabinet Ministriev Ukrāi'ny 179, 2022), uzdot ministrijām, iestādēm un pašvaldībām īstenot savus civilās aizsardzības plānus šādām situācijām. Ar minēto rīkojumu pašvaldībām tika uzdots nodrošināt iedzīvotāju evakuāciju no bruņota konflikta zonām vai lemt par preventīvu evakuāciju reģionos, kuros pastāv draudi, bet vēl nenotiek karadarbība.

Jāsecina, ka kara sākumā evakuācija notika haotiski, iedzīvotājiem pašu spēkiem cenšoties izķīlūt no apdraudētajām teritorijām (Amoliņš, Zvirbulis, Strazdiņa, 2022). Daļēji to var izskaidrot ar pašvaldības nespēju organizēt visu evakuācijas procesu no A līdz Z, jo jāorganizē arī transportēšana un izmitināšana citu pašvaldību teritorijās, ko var izdarīt, tikai centralizēt koordinējot visu evakuācijas procesu, tostarp dekonfliktejot ceļus ar militāro pārvietošanos. Pareizais rīcības algoritms bija īstenots vēlāk, piemēram, organizējot iedzīvotāju evakuāciju no Doņeckas, kad tika izdots valdības rīkojums par obligāto evakuāciju, izveidots *ad hoc* evakuācijas šābs, tika nodrošināts transports un koordinēta izmitināšana (Kabinet Ministriev Ukrāi'ny 679, 2022).

Civilās aizsardzības normatīvais regulējums kara laikā tika grozīts vairākas reizes, pārsvārā pilnveidojot regulējumu par brīvprātīgo glābšanas formējumiem un brīvprātīgo tiesisko statusu un paplašinot civilās aizsardzības subjektu uzdevumu tvērumu. Normatīvajos aktos tika paredzētas iespējas mobilizēt iedzīvotājus civilās aizsardzības funkciju īstenošanai.

1. tabula
Grozījumi civilās aizsardzības normatīvajā regulējumā

Grozījumi Civilās aizsardzības kodeksā pēc 24.02.2022.	Grozījumu būtība
Nr. 2132-IX 15.03.2022.	Tika paplašinātas Ministru kabineta pilnvaras civilās aizsardzības jomā kā rastāvokļa laikā (militāro darbību sekū likvidēšana) un paplašināts civilās aizsardzības sistēmas tvērumi: <ul style="list-style-type: none"> • militāro darbību sekū likvidēšana apdzīvotās vietās; • pasākumi kritiskās infrastruktūras objektu atjaunošanai; • humānās atmīnēšanas nepieciešamo apdzīvoto vietu un teritoriju noteikšana, bīstamo zonu iezīmēšana, teritoriju atmīnēšana; • militāro operāciju un starptautiskās palīdzības iesaistīšanās ārkārtas situāciju sekū likvidēšanā.
Nr. 2228-IX 21.04.2022.	Ar grozījumiem tika labota civilās aizsardzības definīcija, kas pirms tam tika raksturota kā <i>valsts funkcija</i> , bet, karam sākoties, civilā aizsardzība jau tika definēta kā pasākumu kopums, kas ir īstenots Ukrainā un ko realizē virkne subjektu. Likums tika papildināts ar prasībām obligāti nodrošināt skolnieku un studentu civilās aizsardzības apmācību izglītības iestādēs atbilstoši standartiem. Tika pagarināts maksimālais dienesta vecums civilās aizsardzības darbiniekiem.
Nr. 2379-IX 08.07.2022.	Ar grozījumiem tika paplašinātas iespējas iedzīvotājiem tikt uzņemtiem civi-lās aizsardzības struktūrās, pārskatot veselības un vecuma prasības. Grozījumi arī detalizē sociālās un medicīnās garantijas.
Nr. 2394-IX 09.07.2022.	Ar grozījumiem tika noteikts, ka civilā aizsardzība Ukrainā tiek īstenota atbilstoši starptautiskām konvencijām (tostarp Ženēvas konvenciju par civilo aizsardzību kara laikā).
Nr. 2486-IX 29.07.2022.	Ar grozījumiem tika pilnveidots normatīvais regulējums par civilās aizsardzības inženiertehnisko būvju / patvertīju standartiem un objektu uzturēšanas prasībām.
Nr. 2653-IX 6.10.2022.	Ar grozījumiem tika paredzēta opcija nepieciešamības gadījumā izmantot mobilizāciju kā instrumentu, lai nokomplektētu civilās aizsardzības vienības (mērķētā mobilizācija). Tāpat grozījumi precīzēja civilās aizsardzības darbinieku statusu un darba līguma nosacījumus.
Nr. 2655-IX 6.10.2022.	Grozījumi papildina normas par objektu drošuma auditiem un apdrošināšanas jautājumiem.
Nr. 2750-IX 16.11.2022.	Grozījumi par pašvaldību un brīvprātīgo civilās aizsardzības formējumu izveidi, tostarp imperatīvi uzdevumi pašvaldībām, kuru teritorijās līdz šim šadas ugunsdzēsēju un civilās aizsardzības brīvprātīgo vienības netika izveidotas.

Civilās aizsardzības kodekss kopš Krievijas Federācijas konvencionālā iebrukuma tika grožīts vairākas reizes, lai atrisinātu civilās aizsardzības sistēmas trūkumus, piemēram, vispirms paredzot atvieglojumus uzņemšanai civilās aizsardzības dienestā, kam sekoja norma par piespiedu mobilizāciju un vēlāk arī par brīvprātīgo civilās aizsardzības vienību izveidi. Ir svarīgi atzīmēt, ka iedzīvotāji, kuri brīvprātīgi ir iesaistīti civilās aizsardzības formējumos, tiek atbrivoti no militārās mobilizācijas un viņiem tiek garantētas iespējas atgriezties iepriekšējā darbavietā.

Ministru kabinets izveidoja vairākus *ad hoc* starpresoru koordinācijas centrus / štābus, piemēram, koordinācijas centru nodrošināšanai ar pārtikas produktiem, medicīniskajiem, dzeramo ūdeni un degvielu (Kabinet Ministrv Ukrai'ny 196, 2022) vai darba grupu, lai sagatavotos rudens-ziemas periodam (Kabinet Ministrv Ukrai'ny 179, 2022). Tomēr jāatzīmē, ka šie ir *ad hoc* civilās aizsardzības atsevišķo jautājumu koordinācijas formāti, bet vienotais visaptverošais civilās aizsardzības koordinācijas centrs nav izveidots.

Latvija. Civilās aizsardzības sistēma ir nacionālās drošības sistēmas sastāvdaļa, kuru veido valsts un pašvaldību institūcijas, juridiskās un fiziskās personas, kurām ir likumā noteiktas tiesības, uzdevumi un atbildība civilās aizsardzības jomā. Civilās aizsardzības sistēmas organizācijas pamatā ir teritoriju sadarbības princips, un civilās aizsardzības sistēmas struktūras teritoriālās pamatlīnijas ir novadi un republikas pilsētas. Galvenie uzdevumi ir nodrošināt cilvēku, vides un īpašumu drošību, nodrošināt sabiedrībai minimāli nepieciešamās pamatvajadzības katastrofas vai katastrofas draudu gadījumā, savlaicīgi prognozēt katastrofu draudus, plānot un savlaicīgi veikt preventīvos pasākumus, sniegt palīdzību katastrofā cietušajiem un mazināt kaitējumu, ko katastrofa radījusi vai var radīt cilvēkiem, videi un īpašumam, plānot un veikt atjaunošanas pasākumus, normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā sniegt un saņemt starptautisko palīdzību, atbalstīt valsts aizsardzības sistēmu, ja noticis militārs iebrukums vai sācies karš (Saeima, 2016).

Latvijā ir izstrādāts Valsts civilās aizsardzības plāns (spēkā ar 2020. gada 26. augustu) (Ministru kabinets, 2020), kas ir plānošanas dokuments un tiek sagatavots, nēmot vērā risku novērtējumu, kuru veic par attiecīgo nozari atbildīgās ministrijas, to padotībā esošās institūcijas un pašvaldības un kurā noteikti katastrofas pārvaldīšanas, tai skaitā preventīvie, gatavības, reaģēšanas un seku likvidēšanas pasākumi un to īstenošās. Civilās aizsardzības sistēmas darbību kara, militārā iebrukuma vai tā draudu gadījumā organizē Civilās aizsardzības (turpmāk – CA) operacionālās vadības centrs (Ministru kabinets, 2020).

Plāna struktūru un tajā iekļaujamo informāciju nosaka Ministru kabinets. Iekšlietu ministrija nodrošina valsts CA plāna un sadarbības teritoriju CA plānu aktuālās redakcijas ievietošanu IeM un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (turpmāk – VUGD) mājaslapā.

Valsts CA plānā iekļauta informācija par risku novērtēšanu un veicamajiem preventīvajiem, gatavības, reaģēšanas un seku likvidēšanas pasākumiem, kas sagatavota, pamatojoties uz IeM iesniegto informāciju, VUGD izpildot katastrofu pārvaldīšanas koordinēšanas uzdevumus. Vienlaikus Valsts CA plānā iekļauta informācija par CA sistēmas darbību militāra iebrukuma vai kara gadījumā, kā arī informācija par civilās

aizsardzības sistēmas darbību gadījumos, kad pastāv valsts apdraudējuma situācija, bet nav identificēts tiešs, atklāts un konvencionāls militārs apdraudējums (sabiedriskās nekārtības vai iekšējie nemieri). Turklāt valsts CA plānā iekļauta informācija par valsts agrīnās brīdināšanas sistēmu, tās aktivizēšanu un savstarpējo darbību ar valstī izveidotajām agrīnās brīdināšanas sistēmām, kuras izmanto katastrofas vai katastrofas draudu gadījumā.

Pašvaldības nodrošina, ka attiecīgās sadarbības teritorijas CA plāna un attiecīgās pašvaldības administratīvajā teritorijā esošu paaugstinātas bīstamības objektu CA plānu aktuālā redakcija ir pieejama pašvaldības mājaslapā. Sadarbības teritorijas CA plānā jānorāda iespējamie riski sadarbības teritorijā, kas ir nozīmīgi, vidēji, augsti un ļoti augsti, ņemot vērā valsts CA plānā norādīto informāciju, riski, kas attiecas uz pašvaldību kompetenci, kā arī preventīvie, gatavības, reaģēšanas un seku likvidēšanas pasākumi. Diemžēl autori konstatēja, ka ne visās pašvaldībās civilās aizsardzības plāni ir aktualizēti (VUGD, 2021).

Kā secināja Valsts kontrole savā revīzijā, civilās aizsardzības sistēmas attīstībai Latvijā nav pievērts pietiekami daudz uzmanības (LR Valsts kontrole, 2022). Karš Ukrainā ir aktualizējis šo problēmu, bet ātrs risinājums šai problēmai nav iespējams. Arī 2022. gada valdības deklarācijā civilās aizsardzības sistēmas pilnveidošana ir noteikta kā viena no prioritātēm (Ministru kabinets, 2022). Nepieciešamību pēc civilās aizsardzības sistēmas pilnveidošanas, īpaši krizes komunikācijā un starpresoru koordinācijā, izceļ arī Latvijas Pašvaldību savienība (Biedrība “Latvijas Pašvaldību Savienība”, 2022).

Pēdējās valsts līmeņa praktiskās civilās aizsardzības mācības STORMEX 2016 notika pirms 6 gadiem, izspēlējot scenāriju, kurā pāri Latvijai brāžas orkāns ar vēja ātrumu līdz 48 m/s. Šādām mācībām ir liela praktiskā nozīme, jo ļauj saskatit vājos posmus un tos novērst. 2022. gadā tika organizētas valsts līmeņa civilās aizsardzības galda mācības “RADEX 2021”, kurās tika pārbaudīta valsts un pašvaldību institūciju, kapitālsabiedrību un komersantu gatavība, savstarpējā sadarbība un reaģēšanas spējas katastrofu gadījumos (LV Portāls, 2022b). Civilās aizsardzības jautājumi tiek izspēlēti arī ikgadējās Ministru kabineta krizes mācības “Kristaps”, kā arī NBS un pašvaldību krizes mācībās “Pilskalns”, tomēr var piekrist Valsts kontroles secinājumiem, ka valstī nav izveidota sistēma, kas nodrošinātu civilās aizsardzības sistēmas darbībai nepieciešamo mācību plānošanu un veikšanu un aptvertu visu iesaistīto pušu regulāru līdzdalību, tādā veidā mācībās trenējot gatavību dažādām krizes situācijām, pārbaudot plānos paredzēto pasākumu atbilstību, personāla prasmes un resursu pietiekamību.

2. Evakuācija, patvertnes un valsts materiālās rezerves

Ukraina. Evakuācijas pasākumi pārsvarā notika pašplūsmā, iedzīvotājiem pašorganizējoties. Bieži centralizētās koordinācijas trūkums apgrūtināja pārvietoto personu uzņemšanu citos reģionos, kas notika, pateicoties brīvprātīgo atbalstam. No otras puses nav iespējama valsts organizēta evakuācija miljoniem iedzīvotāju tik īsā laikā, tādēļ valsts uzdevums primāri būtu evakuēt tos, kuri ir pilnīgā valsts apgādībā (pansioņāti, bērnunami, aprūpes iestādes u.tml.), un iespēju robežās nodrošināt ar informāciju

(kur, kādus ceļus izmantot u.tml.) iedzīvotājus, kuri evakuējas pašu spēkiem (ar atrunu, ka tas neatklātu militāro pārvietošanos/manevrus). Ľoti efektīvi bija evakuācijas vilcieni, jo pirmo divu nedēļu laikā Ukrainas dzelzceļa kompānijas (valsts īpašumā) bez maksas nodrošināja 2,5 miljonu iedzīvotāju pārvadājumus uz drošiem reģioniem.

Neskatoties uz to, ka Ukrainā bija saglabājies fonds patvertņu uzturēšanai, tomēr līdzīgi kā Latvijā lielākā daļa no tiem netika pienācīgi uzturētas. Patvertnes arī netika apzīmētas, tādēļ pirms paša kara institūcijas ļoti operatīvi centās izvietot norādījuma zīmes. Brīvprātīgie un aktīvisti tīmekļa vietnēs (piemēram, *Google maps*) izvietoja informāciju par patvertnēm. Jāatzīmē, ka bumbu patvertnes lielākajās pilsētās bija domātas tikai dažiem procentiem iedzīvotāju – tikai kritiskajam personālam, lai nodrošinātu aizsardzības svarīgo funkciju īstenošanu, un militārajai vadibai.

Ņemot vērā, ka lielākā daļa daudzdzīvokļu ēku, īpaši PSRS būvēto paneļa māju, pagrabu nav pielāgoti un domāti kā patvertnes, pamata glābiņš iedzīvotājiem bija metro (izņemot jaunus atzarus, kas ir virszemē).

Notika arī informatīvā kampaņa, kur labāk slēpties gaisa trauksmes laikā, ko darīt, ja uzlidojuma laikā iedzīvotājs atrodas sabiedriskajā transportā vai veikalā. Ar grozījumiem normatīvajos aktos tika nostiprināti inženieritehniskie standarti infrastruktūras pielāgošanai aizsardzības būvēm un patvertnēm, kā arī to uzturēšanai.

01.03.2022. Ministru kabinets deva rīkojumu izmantot valsts materiālās rezerves (lielākoties degvielas un pārtikas konservus) bruņoto spēku, dienestu un pašvaldību vajadzībām.

Ņemot vērā problēmas ar valsts materiālo rezervju sistēmu, 2022. gada rudeni valdība pieņēma Valsts materiālo rezervju sistēmas reformēšanas stratēģiju laika posmam līdz 2025. gadam, saskaņā ar kuru plānots likvidēt Valsts rezervju aģentūru. Ar jaunu likumprojektu “Par valsts materiālām rezervēm” plānots izmainīt pārvaldīšanas sistēmu, digitalizēt procesus un pārskatīt rezervju glabāšanas metodiku (tostarp plānojot daļu no degvielas rezervēm nodot glabāšanai draudzīgo ES valstu teritorijā), turklāt tiek aktualizēta valsts rezerves materiālo vērtību nomenklatūra. Tā sastāvēs no sabiedriski nozīmīgām precēm atsevišķās jomās:

- enerģijas grozs (ogles, gāze, benzīns, dīzeldegviela);
- aizsardzības grozs (aviācijas petroleja, motoru smērvielas, dīzeldegviela, militārās pārtikas pakas, ķīmiskās aizsardzības kompleksi);
- pārtikas grozs (olbaltumvielu un zupu maisījumi, liofilizēti augļi un dārzeņi, ilgstošas uzglabāšanas produkti, tabletēs ūdens attīrišanai);
- medicīniskais grozs (antibiotikas, pirmās palīdzības zāles, medicīniskās maskas, fizioloģiskie šķīdumi, šķirces u.c.) (Kabinet Ministriv Ukrai'ny 771, 2022).

Latvija. Pirms cilvēku evakuācijas no katastrofu apdraudētajām vai skartajām teritorijām tiks nodrošināta šo cilvēku apziņošana. Apziņošanai tiks izmantotas civilās trauksmes un apziņošanas sistēmas sirēnas, bet pilsētās izvietojuma un reljefadēl sirēnu iespējams dzirdēt tikai daļā no pilsētas. Novadu iedzīvotāju, operatīvo dienestu, iestāžu un pašvaldību apziņošana par katastrofas draudiem paredzama, izmantojot visus pieejamos sakaru līdzekļus: mobilo telefonu sakaru tīklus, fiksēto telefonu tīklus, rācījas, radiosakarus, plašsaziņas līdzekļus (TV, laikraksti, sociālie tīkli) un citus, kas tajā brīdī būs pieejami. Tāpat paredzēts, ka apziņošanu ar skaļruņu palīdzību veiks policija,

zemessardze un pašvaldības, izmantojot dienesta transportlīdzekļus. Bet, veicot apziņošanas sistēmas pārbaudes, apziņošana, izmantojot skaļruņus, netiek veikta, jo pašvaldību civilās aizsardzības plānā nav ne atbildīgās institūcijas, ne izpildītāja. Rezultātā reālā situācijā neviens nezinās, kam, kad un kādā maršrutā būtu jāveic apziņošanu, izmantojot skaļruņus.

COVID-19 pandēmija izgaismoja nepilnības un trūkumus visas Latvijas sabiedrības apziņošanas sistēmā, kā arī aktualizēja problēmu, ka valstī nebija izveidotas krizes komunikācijas platformas, tāpēc ātrivajadzēja veidot gan interneta vietni, gan atsevišķu krīzes komunikācijas tālruni (LV Portāls, 2022a) 2022. gadā Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldišanas likums tika labots, lai pilnveidotu apziņošanas sistēmu, nosakot, ka Valsts ugunsdzēšības un glābšanas dienests šūnu apraīdē varēs nodrošināt iedzīvotāju agrīno apziņošanu, izmantojot mobilo sakaru operatoru tīklus (LV Portāls, 2023).

Lēmumu par iedzīvotāju evakuāciju pieņem katastrofu pārvaldišanas subjekts, reaģēšanas un seku likvidēšanas darbu vadītājs vai objekta īpašnieks, vai tiesiskais valdītājs, pamatojoties uz informāciju par katastrofas draudiem, informāciju par katastrofas sekām, kuras var radīt apdraudējumu cilvēka dzīvībai un veselībai (Saeima, 2016, 7. p.).

Pašvaldība organizē un veic iedzīvotāju evakuāciju no katastrofu skartajām teritorijām un nodrošina iedzīvotāju uzskaiti, pagaidu izmitināšanu, ēdināšanu, sociālo aprūpi un medicīnisko palīdzību.

Izpētot pieejamos pašvaldību civilās aizsardzības plānus, autori atzīmē, ka evakuācijas pasākumi ir virspusēji, konkrētas informācijas ir ļoti maz. Piemēram, daži plāni ir novecojuši (Ogres novads, 2015), ir plāni, kuros nav norādītas konkrētas pulcēšanās vieta, nav plānota evakuācija kājām, plānā ir norādīts, ka pielikumā Nr. 5 var redzēt Latvijas vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra izstrādāto sākotnējo plūdu riska novērtējumu 2019.–2024. gadam, plānā arī norādīts, ka pielikumā Nr. 24 ir redzamas vietas evakuējamo pagaidu izmitināšanai, bet plānā nav ne 5., ne 24. pielikuma (Jēkabpils novads, 2021), sadarbībā ar citām pašvaldībām evakuēto uzņemšanas jomā nav skaidrs, kur ir uzņemšanas vietas citās pašvaldībās; evakuācijas maršruti cilvēku un materiālo vērtību evakuācijai nav izstrādāti un noteikti. Noskaidrojās, ka atsevišķas pašvaldības nav paredzējušas katastrofas pārvaldišanas pasākumus avārijām siltumapgādes, ūdensapgādes, notekūdeņu un kanalizācijas sistēmāsun būvju sabrukšanas gadījumos.

1991. gada 1. janvārī Latvijā bija 980 pazemes aizsargbūves un 35 ārpilsētas rezerves vadības punkti, bet uz 2000. gada 1. janvāri vairs tikai 384 aizsargbūves. 2009. gada 16. jūlijā 14. pants par civilās aizsardzības aizsargbūvēm tiek izslēgts no Civilās aizsardzības likuma, un tika pieņemts lēmums par atteikšanos no civilās aizsardzības aizsargbūvju uzturēšanas. 384 aizsargbūves varētu nodrošināt patvērumu 5% Latvijas iedzīvotāju. 233 aizsargbūvēs konstatēti dažāda rakstura bojājumi, 78 aizsargbūvēs konstatēti nesošo konstrukciju bojājumi, drenāžas sistēmas bojājumi, demontētas aizsarghermētiskās durvis un demontētas vai stipri bojātas inženierehniskās komunikācijas (Ministru kabinets, 2008). Ukrainas piemērs rāda, ka pagrabu nepietiks, tas ir pagaidu risinājums uz 72 stundām, nevis uz pastāvīgu dzīvi. Šobrīd pašvaldībām nepieciešams apsekot savus pagrabus un aizsargbūves un izstrādāt priekšlikumus to pielāgošanai mūsdienu prasībām.

Valsts materiālo rezervju veidošanu paredz Valsts materiālo rezervju likums, Mobilizācijas likums un Nacionālās drošības likums. Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldišanas likums paredz, ka VUGD uzdevums ir izveidot un uzturēt savā rīcībā esošo, kā arī juridisko un fizisko personu īpašumā vai valdījumā esošo ugunsdzēsības un glābšanas darbos izmantojamo resursu sarakstu, kas katastrofas draudu gadījumā spēj atvieglot materiāltechnisko līdzekļu meklēšanu un apzināšanu. Šajā sarakstā iekļauj ne tikai instrumentus vai rīkus, bet arī pieejamos cilvēku resursus, tehniku un iekārtas, transportlīdzekļus un pat telpas – visu, kas spēj veiksmīgi pārvaldīt katastrofu. VUGD priekšnieka pārziņā ir arī daļa no Valsts materiālajām rezervēm, ko katastrofas gadījumā ir iespēja iesaistīt. Iestādes priekšnieks vai viņa pilnvarota amatpersona nepieciešamības gadījumā var dot atļauju materiālo rezervju izmantošanai.

Valsts kontrole ir atzinusi, ka pēdējo gadu laikā nav piešķirti līdzekļi valsts materiālo rezervju veidošanai, tādējādi tās nav izveidotas paredzētajā apjomā (Spundiņa, Anstrate, 2022). Valdibas deklarācijā ir paredzēts uzdevums veikt valsts materiālās rezervju sistēmas revīziju un nodrošināt to pilnveidošanu.

3. Brīvprātīgo un privātā sektora loma civilās aizsardzībā

Ukraina. Atbalstu civilās aizsardzības sistēmai sniedz milzīgs skaits brīvprātīgo, gan spontāni iesaistoties glābšanas darbos, gan palidzot ar materiāli tehniskiem līdzekļiem, transportu un apgādi. Neskatoties uz to, ka normatīvajos aktos tika paredzētas iespējas mobilizēt iedzīvotājus civilās aizsardzības funkciju īstenošanai, iedzīvotāju iesaiste civilās aizsardzības pasākumos notiek ar viņu piekrišanu un bez piespedu mehānismiem.

Atkarībā no reģiona pašvaldības organizē civilās aizsardzības brīvprātīgo vienības, piemēram, iedzīvotāji var aizpildīt anketu *Google Doc*, norādot savus kontaktus, un atbildīgie dienesti vajadzības gadījumā sazināsies ar brīvprātīgajiem, iesaistot glābšanas pasākumos. Tāpat brīvprātīgiem tiek piedāvātas iespējas iziet 12 stundu apmācību specialitātē *glābējs, ugunsdzēsējs, nesprāgušās munīcijas identificētājs, meklēšana un glābšana, medicīniskā palidzība*.

Brīvprātīgo, nevalstisko organizāciju un privātā sektora atbalstu civilās aizsardzības sistēmai varētu klasificēt šādi:

- tiešsaistes platformas iedzīvotāju informēšanai (piemēram, par bumbu patvertņu atrašanos vai atbalsta punktu atrašanos) vai izglītošanai (pamācības un vadlinijas, kā rīkoties krīzes situācijās, ko darīt dažādu apdraudējumu situācijās u.tml.) (skat. 1. attēlu);
- tiešsaistes platformas, kas darbojas kā biržas, lai koordinētu brīvprātīgo iesaisti (atbalsts tiešsaistē; atbalsts klātienē; nepieciešamo materiāltechnisko līdzekļu nodrošana vai pārvietoto personu izmitināšana u.tml.) (skat. 2. attēlu);
- apziņošanas platformas (čatoboti un lietotnes iedzīvotāju apziņošanai par gaisa uzbrukumiem; piemēram, vispopulārākā gaisa trauksmes lietotne ir privātā iniciatīva) (skat. 3. attēlu);
- tiešsaistes čatoboti un lietotnes, lai informētu valsts iestādes par apšaudēm un karadarbības sekām, ar nesprāgušo munīciju piesārņotām teritorijām u.tml.;

- tiešsaistes platformas un tīmekļa vietnes ziedojuumiem un humanitārās palīdzības sniegšanai (skat. 4. attēlu);
- tiešsaistes platformas un lietotnes, kas nodrošina ekspertu konsultācijas, piemēram, telemedicīnas pakalpojumus vai psiholoģisko atbalstu tiešsaistē;
- platformas un čatoboti, kas koordinē evakuāciju, kā arī palīdz atrast transportu evakuācijai vai izmitināšanas vietu. Tāpat vīkne platformu sniedz rekomendācijas šķērsojot robežu vai palīdz ārvalstīs (skat. 5. un 6. attēlu).

Iedzīvotāju informēšana par pieejamajiem pamatpakalpojumiem vai vietām, kur ir ūdens, vienmēr tiek balansēta, lai vietas eksponēšana nekļūtu par pretinieka mērķi.

Valsts e-pakalpojumu sistēma *Dīa* nodrošina iedzīvotāju attālinātu piekļūšanu vairāk nekā 100 pakalpojumiem.

1. attēls

Bumbu patversmes

Avots: Rakstiņš 2022.

2. attēls

Civilā gatavība un izturība

Avots: Rakstiņš 2022.

3. attēls

Brīdināšana un evakuācija

Avots: Rakstiņš 2022.

4. attēls

Humanitārais atbalsts

Care is a medical bot that finds doctors for patients

@doc2robot
Care is a medical bot that finds doctors for patients. Free. Glory to Ukraine ux https://ua.toorbotia.com

My doctor

@DoctorDariaRobot
This bot was created so that you can be treated according to the principles of evidence-based medicine when you have a cold. To begin, enter: //Hello

First aid first aid

@FirstAidRobot
In case of no internet, download the manual or if you find inaccuracies, write: https://t.me/+VOD-pnzhWwU2Yjg6

PORTAL ГУМАНИТАРНОЇ ДОПОМОГИ

Сайт для тих, хто допомагає Україні
help.gov.ua

Avots: Rakstiņš 2022.

5. attēls

Evakuācija

@EVACUATION2022_BOT

- Скопіюйте назву бота в Телеграм-пошук
- Натисніть «START», щоб розпочати діалог з ботом
- Натисніть «Підтвердіть свій номер телефону» та кнопку «SHARE».
- Оберіть те, що вам потрібно: «ЕВАКУАЦІЯ» або

We are on our way

@nampodorozi.bot
I help Ukrainians with cars and Ukrainians who have nowhere to go to find each other.

HOUSING FOR REFUGEES

prykhystok.gov.ua

Russia has declared war on Ukraine and is mainly shelling peaceful cities. Thousands of people are urgently evacuated to safer regions. Most of them don't have a safe place to wait out the hard times. Today, we should all be gathered, united and support each other as possible.

Avots: Rakstiņš 2022.

6. attēls

Atbalsts iekšzemē pārvietotām personām

Service identifier 02417	Full name Providing accommodation assistance to internally displaced persons
Term 30 days (calendar)	Information about the service In the conditions of martial law, a monthly payment of 2,000 (two thousand) hryvnias was introduced for every Ukrainian who left the areas of active hostilities. Parents will also be paid 3,000 (three thousand) hryvnias for each child who was forced to move to another region due to the war. Three thousand hryvnias per month will be paid to people with disabilities. Collapse
Cost Free	

Avots: Rakstiņš 2022.

Latvija. Civilā aizsardzība ir darbs, ko veic valsts institūcijas, pašvaldības, juridiskas un fiziskas personas, kā arī brīvprātīgas, reliģiskas un citas organizācijas. Valsts civilās aizsardzības plānā brīvprātīgo iesaiste ir minēta tikai 35. pielikumā “Pasākumu plāns par kontrolētu masveida iedzīvotāju evakuāciju un pārvietošanu militāra iebrukuma, katastrofas vai to draudu gadījumā” (Ministru kabinets, 2020), kur reaģēšanas pasākumu īstenošanas gaitā plānots iesaistīt brīvprātīgos, nepieciešamības gadījumā arī sabiedriskās un reliģiskās organizācijas. Tomēr nenoteiktība plānošanas dokumentos ir rezumējusies tajā, ka pašvaldības civilās aizsardzības plānos brīvprātīgo iesaiste nav strukturēta un detalizēti atrunāta.

Autori uzskata, ka civilās aizsardzības uzdevumu izpildei būtu nepieciešams piešķist ne tikai brīvprātīgos ugunsdzēsējus (Kontakti.lv, 2022), bet arī citas brīvprātīgo organizācijas. Kā piemēru var minēt Bezvests.lv ar 12 gadu pieredzi bezvēsts pazudušo cilvēku meklēšanā (Sos.bezvests.lv, 2023).

Šo organizāciju brīvprātīgie veic specifiskus pienākumus savā jomā, ievērojot brīvprātības, godiguma un bezatlīdzības principus. Brīvprātīgās organizācijas bieži vien iesaista ievērojamu biedru skaitu, turklāt nevalstiskajām un bezpečības organizācijām arī ir būtiska nozīme kopienas reaģēšanas spēju stiprināšanā saistībā ar gatavošanos dabas vai cilvēka izraisītām katastrofām. Daudzām no šīm organizācijām ir zināšanas par grūti sasniedzamiem iedzīvotājiem, tās apmāca un vada brīvprātīgos un tām ir identificētas patvēruma vietas un krājumi (Fiala, 2019). Latvijā brīvprātīgo institūts pastāv un veic savu darbību attiecīgajās nozarēs, bet ne brīvprātīgie, ne brīvprātīgo organizācijas nav pilnvērtīgi iesaistītas civilās aizsardzības plānošanas un reaģēšanas pasākumos. Brīvprātīgo organizāciju savlaicīga iesaiste un darbības koordinācija varētu palielināt gan pašvaldību civilās aizsardzības komisiju, gan operatīvo dienestu kapacitāti krīzes situācijā.

Jāatzīmē, ka jautājums par brīvprātīgo iesaisti civilās aizsardzības pasākumos (konkrēti ugunsdrošības jomā) daļēji tika izvērtēts Valsts kontroles revīzijas ziņojumā “Vai valstī īstenotie ugunsdrošības pasākumi ir pietiekami?” un konceptuālajā ziņojumā “Par valsts politiku ugunsdrošības jomā” (Ministru kabinets, 2019), paredzot konkrētus uzdevumus VUGD.

Secinājumi

Salīdzinot Ukrainas pieredzi ar Latvijas civilās aizsardzības sistēmu, autori izdarīja šādus secinājumus:

1. Normatīvais regulējums un plānošanas dokumenti paredz civilās aizsardzības sistēmas uzdevumus arī kara, militāra iebrukuma vai tā draudu gadījumā. Normatīvais regulējums paredz gan stratēģiskā līmeņa Civilās aizsardzības operacionālās vadības centra izveidi, gan uzdevumus pašvaldībām un kritisko pakalpojumu sniedzējiem militāra apdraudējuma gadījumā. Vienlaikus valsts iestādēm un pašvaldības institūcijām nav pilnas kapacitātes nodrošināt pārvietoto personu izmitināšanu un iedzīvotāju aizsardzību kara apstākļos. Šoti aktuāls ir jautājums par iedzīvotāju nodrošināšanu ar aizsargbūvēm un patvertnēm. Pamatojoties uz Krievijas – Ukrainas karasecinājumiem, nepieciešams pilnveidot civilās aizsardzības plānus un algorit-

- mus, kā arī aizsargbūvju standartus. Būtu jāidentificē visas iespējamās patversmēm piemērotas būves un jāatzīmē tās kartogrāfiskā formātā publiski pieejamā vietā.
2. Civilās aizsardzības sistēma Latvijā nav tikusi efektīvi attīstīta nepietiekamā finansējuma dēļ. Normatīvajā regulējumā un civilās aizsardzības plānos bieži ir neskaidra atbildība iesaistito pušu vidū, kas rada bažas par sistēmas spēju darboties krīzes gadījumā, citējot Valsts kontroli: "...lielā mērā ir radita katastrofu pārvaldīšanas sistēma, kurā daudzi piedalās, bet neviens nav atbildīgs...". Civilās aizsardzības plānos katastrofu pārvaldīšanas pasākumi lielākoties ir definēti pārāk vispārīgi, nav noteikti konkrēti atbildīgie un nav paredzēti iesaistīto sadarbības mehānismi, kas būtu praktiski pielietojami krīzes situācijā, nereti nav skaidrības par pasākumu izpildes termiņiem, lielākoties nav noteikts finansējuma avots un apmērs. Pašvaldības to civilās aizsardzības plānos nereti pārraksta Valsts civilās aizsardzības plānā paredzētos pasākumus. Vismaz pēdējo četru gadu laikā nav piešķirts finansējums valsts materiālo rezervju veidošanai, tādējādi tās nav izveidotas noteiktā apjomā. Nav skaidrības par pašvaldību līdzdalību valsts materiālo rezervju veidošanā un iespējām tās izmantot. Vienlaikus jāatzīmē, ka valdības deklarācijā un Valsts kontroles revizijā ir dota virkne uzdevumu, kas atbildīgajām institūcijām jāīsteno noteiktā terminā un kuriem vajadzētu atrisināt daļu no uzskaitītajām problēmām.
  3. Daļu no minētajām problēmām, kas saistītas ar normatīvo regulējumu un plānošanas dokumentiem, varētu laicīgi identificēt, organizējot civilās aizsardzības sistēmas stresa testus un mācības. Praktisko mācību trūkums liezd saskatīt un novērst kritiski svarīgas problēmas. Valstī nav izveidota sistēma, kas nodrošinātu nepieciešamās mācības un aptvertu visu iesaistīto pušu līdzdalību, tādēļ mācību veikšana ir atstāta katras institūcijas ziņā. Nepieciešams:
    - regulāri organizēt dažāda līmeņa mācības un plānu pārbaudes visos līmeņos;
    - turpināt darbu pie pašvaldību civilās aizsardzības plānu kara laikam pilnveidošanas, regulāri tos testējot mācībās.
  4. Nemot vērā ierobežotos resursus, valsts institūcijām un pašvaldībām būtu vairāk jāizmanto brīvprātīgos katastrofu pārvaldīšanas un likvidācijas pasākumos. Ukrainas pieredze parāda, cik efektīva, visaptveroša un ilgstoša var būt brīvprātīgo palīdzība civilās aizsardzības jomā. Latvijā ir virkne brīvprātīgo organizāciju, kas regulāri sniedz palīdzību, tomēr brīvprātīgo skaits ir relatīvi neliels. Ir nepieciešams izvērtēt iemeslus brīvprātīgo inertumam un nepieciešamības gadījumā papildināt normatīvo regulējumu, piemēram, par brīvprātīgo sociālajām garantijām ievainojumu gadījumā. Tāpat Ukrainas pieredze parāda, ka krīzes laikā valsts un pašvaldības institūciju iespējas apmācīt un vadīt brīvprātīgos ir ierobežotas un cilvēki pašorganizējas mācoties un darot. Tādēļ būtu nepieciešams:
    - nodrošināt savlaicīgu un visaptverošu visu iedzīvotāju izglītošanu un apmācību rīcībai katastrofu un kara gadījumā;
    - brīvprātīgo koordinācijas mehānisms, kas darbotos ikdienā, nevis tiktu veidots *ad hoc* uz katru krizi;
    - izvērtēt iespējas iesaistīt brīvprātīgos civilās aizsardzības sistēmas apziņošanas pasākumos, izmantojot Ukrainas pieredzi ar automatizētām sistēmām, čatobotiem un lietotnēm, kas nodrošina iedzīvotāju informēšanu un brīdināšanu.

Katrs pilsonis ir valsts drošības ekosistēmas neatņemama sastāvdaļa, bet tikai daži cilvēki ir atbilstoši apmācīti un organizēti. Iedzīvotājiem jābūt gataviem visiem apdraudējumiem, tostarp karam, jo pretēji viņi būs spiesti mācīties izdzīvot jau krizes laikā.

References

- Amoliņš G., Zvirbulis G., Strazdiņa I. (2022) *Satrakums un miers, rindas un došanās ceļā*. LSM. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/reportaza-no-ukrainas-satrukums-un-miers-rindas-un-dosanas-cela.a445173/> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Biedrība “Latvijas Pašvaldību Savienība”. (2022) *Iekšlietu ministrija atsaucas LPS aicinājumam rast finansējumu operacionālās vadības centra izveidi*. Pieejams: <https://www.lps.lv/lv/zinas/lps/7334-iekslietu-ministrija-atsaucas-lps-aicinajumam-rast-finansejumu-operacionalas-vadibas-centra-izveidi> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Fiala O.C. (2019) *Resistance Operating Concept*. Arkitektkopija: Stockholm 2019.
- Jēkabpils novads. (2021) *Jēkabpils novada pašvaldības civilās aizsardzības plāns*. Pieejams: https://www.jekabpils.lv/lv/civilas-aizsardzibas-plans?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.vugd.gov.lv%2F (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Kabinet Ministriv Ukrai'ny. (2022) POSTANOVA. ŽĀBINET MINISTRIV UKRAI'NY vid 07 chervnja 2022 r. Nr. 658 *Pro utvorenja Shtabu z pidgotovky ob'jektiv zhytlovo-komunal'nogo gospodarstva ta palyvno-energetychnogo kompleksu do osinn'o-zymovogo periodu 2022/23 roku pid chas vojennogo stanu*. Pieejams: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-shtabu-z-pidgotovki-obyektiv-zhitlovo-komunalnogo-gospodarstva-ta-t70622> (skat. 26.06.2023.). (In Ukrainian)
- Kabinet Ministriv Ukrai'ny. (179 2022) ROZPORJaDZhENNJa. KABINET MINISTRIV UKRAI'NY vid 24 lјutogo 2022 r. Nr. 179-r *Pro organizaciju funkcionuvannja jedynoi' derzhavnoi' systemy cyvil'nogo zahystu v umovah vojennogo stanu*. Pieejams: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2022-%D1%80#Text> (skat. 26.06.2023.). (In Ukrainian)
- Kabinet Ministriv Ukrai'ny. (196 2022) ROZPORJaDZhENNJa. KABINET MINISTRIV UKRAI'NY vid 28 lјutogo 2022 r. Nr. 196-r *Pro utvorenja Koordinacijnogo centru iz zabezpechenija prodovol'chymy produktamy, likamy, pytnoju vodoju ta pal'nym*. Pieejams: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-koordinacijnogo-centru-iz-zabezpechenya-prodovolchimi-produktami-likami-pitnoyu-vodoyu-ta-palnim-196-> (skat. 26.06.2023.). (In Ukrainian)
- Kabinet Ministriv Ukrai'ny. (679 2022) ROZPORJaDZhENNJa. KABINET MINISTRIV UKRAI'NY vid 02 serpnja 2022 r. Nr. 679-r *Pro provedennja obov'jakzovo'j evakuacii' naselenna Donec'koi' oblasti*. Pieejams: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-provedennia-oboviazkovoj-evaku-a679r> (skat. 26.06.2023.). (In Ukrainian)
- Kabinet Ministriv Ukrai'ny. (771 2022) ROZPORJaDZhENNJa. KABINET MINISTRIV UKRAI'NY vid 19 serpnja 2022 r. Nr. 771-r *Pro shvalennja Strategii' reformuvannja systemy derzhavnogo material'nogo rezervu na period do 2025 roku*. Pieejams: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2022-%D1%80#Text> (skat. 26.06.2023.). (In Ukrainian)
- Kontakti.lv. (2022) *Ugunsdzēsības un glābšanas dienesti. Latvijas uzņēmumu kontaktinformācija un ne tikai*. Pieejams: <https://ugunsdzesibas-un-glabsanas-die-k1-1154.kontakti.lv/lv/> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- LR Valsts kontrole. (2022) *Valsts civilās aizsardzības sistēmas plānošana un gatavība. LR Valsts kontroles 2022. gada revīzijas ziņojums*. Pieejams: <https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-valsti-defineta-ricibpolitika-civilas-aizsardzibas-joma-var-nodrozinat-efektivas-civilas-aizsardzibas-un-katastrofu-parvaldisanas-sistemas-izveidi-atbilstosi-es-limeni-atzitai-labajai-praksei-un-pienemtaijim-tiesibu-aktiem> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)

- LV Portāls. (2022a) *Krīzes laika komunikācija: sabiedriba un pārvaldība. Eseja*. Pieejams: https://lvportals.lv/wwwraksti/TEMAS/FAILI/KRIZES_KOMUNIKACIJA_COVID19_ESEJA.PDF (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- LV Portāls. (2022b) *Norisināsies valsts līmeņa civilās aizsardzības mācības “RADEX 2021”. Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests. Relize*. Pieejams: <https://lvportals.lv/dienaskartiba/346720-norisinases-valsts-limena-civilas-aizsardzibas-macibas-radex-2021-2022> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- LV Portāls. (2023) *Mobilo sakaru operatoriem būs jānodrošina agrīnās brīdināšanas pazinojumu nosūtīšana vienlaikus. Likumprojekts*. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/348129-saeima-sonedel-mobilo-sakaru-operatoriem-bus-janodrosina-agrinas-bridinasanas-pazinojumu-nosutisana-vienlaikus-2023#a1> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Ministru kabinets. (2008) *Par civilās aizsardzības aizsargbūvju turpmāko izmantošanu. Ziņojums*. Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=30355056>(skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Ministru kabinets. (2019) *Par konceptuālo ziņojumu “Par valsts politiku ugunsdrošības jomā”.* MK rīkojums Nr. 7, 2019. gada 9. janvāri. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2019/8.6> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Ministru kabinets. (2020) *Par Valsts civilās aizsardzības plānu. MK rīkojums Nr. 476 2020. gada 26. augustā*. Pieejams: <https://www.mod.gov.lv/lv/nozares-politika/visaptverosa-valsts-aizsardziba/civila-aizsardziba> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Ministru kabinets. (2022) *Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, 11.–15. punkti*. Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/media/14490/download?attachment> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Ogres novads. (2015) *Ogres novada, Ikšķiles novada, Ķeguma novada, Lielvārdes novada civilās aizsardzības plāns*. Pieejams: <https://www.ogresnovads.lv/lv/media/18/download> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Rakstiņš V. (2022) *Resistance Cnpomuē Aizsardzības padomnieks Latvijas Republikas vēstniecībā Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotajā Karalistē*, v.rakstins@gmail.com. 80 lappuses.
- Saeima. (2016) *Civilās aizsardzības un katastrofas pārvaldišanas likums*, Pieņemts 05.05.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/282333-civilas-aizsardzibas-un-katastrofas-parvaldisanas-likums> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Sos.Bezvests.lv. (2023) *Par mums*. Pieejams: <http://sos.bezvests.lv/lv/#about> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Spundiņa L., Anstrate V. (2022) *Valsts kontrole: Latvijas civilās aizsardzības sistēmā nav priekšnoteikumu efektīvai katastrofu pārvaldišanai*. LSM. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/valsts-kontrole-latvijas-civilas-aizsardzibas-sistema-nav-prieksnoteikumu-efektivai-katastrofu-parvaldisanai.a477593/> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)
- Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny (VVR). (1992) POSTANOVA VERHOVNOI' RADY UKRAI'NY Pro Koncepciju Cyvil'noi' oborony Ukrai'ny, Nr. 47, st. 649. Available: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2746-12> (skat. 26.06.2023.). (In Ukrainian)
- Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny (VVR). (1999) ZAKON UKRAI'NY Pro vijs'ka Cyvil'noi' oborony Ukrai'ny, Nr. 19, st. 172. Pieejams: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-14#Text> (skat. 26.06.2023.). (In Ukrainian)
- Vidomosti Verhovnoi' Rady (VVR). (2013) KODEKS CYVIL'NOGO ZAHYSTU UKRAI'NY, Nr. 34–35, st. 458. Pieejams: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (skat. 26.06.2023.). (In Ukrainian)
- VUGD (Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests). (2021) *Pašvaldību civilās aizsardzības plāni*. Pieejams: <https://www.vugd.gov.lv/lv/pasvaldibu-civilas-aizsardzibas-plani> (skat. 26.06.2023.). (In Latvian)